

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Wioletty Stęczniewskiej pt. "Dyskursy o
niepełnosprawności w mediach społecznościowych"

Przedłożona do recenzji praca doktorska przygotowana przez Panią mgr Wiolettę Stęczniewską podejmuje aktualne i bardzo ważne zagadnienie dyskursów o niepełnosprawności w przestrzeni mediów społecznościowych. Wybór tematyki uważam za w pełni uzasadniony. Dynamiczny rozwój mediów społecznościowych tworzy obszar wymiany informacji, wymagający pogłębionej eksploracji w kontekście problemów dotyczących zarówno postrzegania niepełnosprawności, jak i jej konstruowania. Autorka niniejszej pracy umiejętnie wykorzystała fakt, iż niepełnosprawność może być analizowana w ujęciu modelu społecznego i osadziła swoje badania w środowisku wykreowanym przez media społecznościowe.

Analizując prace pod względem formalnym, stwierdzam, iż przedstawiona do oceny dysertacja doktorska liczy 380 stron i składa się z pięciu rozdziałów poprzedzonych wstępem. Dwa pierwsze rozdziały mają charakter teoretyczny i zostały opracowane na podstawie obszernej literatury zagadnienia. Rozdział trzeci stanowi prezentację założeń badawczych Autorki. W dwóch końcowych rozdziałach zaprezentowano wyniki badań oraz dokonano ich interpretacji, natomiast w zakończeniu podsumowano uzyskane wyniki badań. Ponadto zamieszczone zostały: bibliografia, spis ilustracji oraz spis tabel.

Struktura pracy jest przejrzysta i uporządkowana. Układ treści poszczególnych rozdziałów teoretycznej części pracy jest logiczny i konsekwentnie prowadzi do wybranych przez Autorkę rozwiązań empirycznych.

W teoretycznej części pracy Autorka przedstawiła kluczowe dla tematu dysertacji zagadnienia, a więc przegląd teorii dotyczących nowych mediów oraz analizę niepełnosprawności jako zjawiska społecznego.

We wstępie do pracy Autorka w sposób przekonujący uzasadnia wybór tematu dysertacji oraz wskazuje na inspiracje, którymi kierowała się, podejmując analizy teoretyczne i opracowując plan badań. Podkreśla w nim opiniotwórczą rolę mediów społecznościowych

we współczesnym świecie, a także swoje zainteresowania problemami wizerunku i akceptacji społecznej osób z niepełnosprawnością.

Rozdział pierwszy zatytułowany "Nowe media w kontekście społecznym" podejmuje zagadnienia języka i dyskursu, jako podstawowych kategorii w badaniach nad mediami i społeczeństwem, przemian w komunikowaniu społecznym związanych z rozwojem mediów, specyfiki Internetu w kreowaniu przestrzeni społecznej oraz związku, jaki zachodzi między mediami i wychowaniem. Omawiając zagadnienia języka i dyskursu, mgr Wioletta Stęczniewska zwróciła uwagę, że stanowią one integralny element towarzyszący ludzkiej egzystencji i jako takie budzą zainteresowanie przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych w tym m.in., tj. lingwistyki, filozofii, antropologii, socjologii, psychologii, czy neurologii. Szeroko omawia funkcje języka w ujęciu językoznawstwa strukturalistycznego i kognitywnego oraz zwraca uwagę na jego kontekstualny charakter przywołując teorie D. H. Hymesa i B. Bernsteina. Ze społeczną naturą języka wiąże pojęcie dyskursu, które także wszechstronnie analizuje i ukazuje jego funkcjonalność (także jako metody badań) dla różnych nauk społecznych i nauk o języku. Następnie przechodzi do analizy przemian w komunikowaniu społecznym towarzyszących rozwojowi mediów. Autorka charakteryzuje tu sześć poziomów procesu komunikacji wg D. McQuaila, co prowadzi ją do ukazania roli medium jako instrumentu pośredniczącego w przekazie informacji między ludźmi, a następnie konieczności przemian, jakim muszą podlegać media w związku ze stale zmieniającą się rzeczywistością społeczną. Opis najnowocześniejszych sposobów komunikowania się prowadzi z kolei do charakterystyki środowiska Internetu jako przestrzeni, w której odbywa się współczesna komunikacja medialna. Komunikacji za pośrednictwem Internetu towarzyszy rozwój różnych jej metod i środków, nieznanych w komunikacji, która jest prowadzona poza tym medium (tj. chaty, blogi, serwisy społecznościowe, tagowanie). Wszystkie te analizy przekonują o dużym znaczeniu badań prowadzonych w środowisku Internetu dla lepszego rozumienia problemów życia społecznego.

Omawiając związek mediów z wychowaniem, wszechstronnie analizuje zagrożenia i korzyści wynikające z oddziaływania mediów na ich użytkowników, które powinny być uwzględnione w oddziaływaniu wychowawczym. Zachęca do zwrócenia uwagi na treść i formę przekazu, który sprzyjałby jak najlepszemu wykorzystaniu nowych mediów w zakresie wspierania rozwoju dzieci i młodzieży. Rozdział I uważam za spójny i dobrze przemyślany a zakres przeprowadzonej analizy literatury za wystarczający.

Rozdział II noszący tytuł "Niepełnosprawność jako fenomen społeczny" podejmuje zagadnienia: relacji osób z niepełnosprawnością ze społeczeństwem w ujęciu historycznym, pozycji osób z niepełnosprawnością w strukturze społecznej, ich integracji w kontekście rozwoju nowych technologii komunikacji cyfrowej oraz wizerunku osób z niepełnosprawnością w mediach masowych. W podjętej w tym rozdziale narracji sprawnie zaprezentowano próby wyjaśnienia sytuacji osób z niepełnosprawnością na gruncie teorii oraz w badaniach nad obrazowaniem osób z niepełnosprawnością w filmach, serialach, kampaniach społecznych, programach telewizyjnych, grach wizualnych, czasopismach oraz literaturze beletrystycznej. Autorka potwierdziła tutaj swoje umiejętności w zakresie przeprowadzenia przeglądu literatury ukierunkowanego na odkrywanie związków między przemianami w życiu społecznym a postrzeganiem niepełnosprawności.

Treści zaprezentowane w części teoretycznej zostały dobrane i zrealizowane poprawnie. Ich dobór i zakres odpowiada tematyce pracy a tytuły rozdziałów i podrozdziałów dobrze odzwierciedlają umieszczone w nich informacje.

Założenia metodologiczne badań własnych Doktorantka prezentuje w trzecim rozdziale pracy zatytułowanym "Metodologia badań własnych". Metodologiczna część pracy zawiera informacje dotyczące zastosowanej strategii badawczej, metody badań, ich celu, przedmiotu i problemów badawczych oraz organizacji i przebiegu badań. Autorka deklaruje osadzenie badań własnych w konwencji strategii jakościowej. Cel, przedmiot i problemy badawcze zostały przedstawione dopiero w czwartym podrozdziale, co pozostaje w sprzeczności z przypominaną przez Autorkę zasadą, iż "metodologiczny porządek badań pociąga za sobą konieczność rozpoczęcia pracy z jasno sformułowanym celem, któremu podporządkować należy procedury badawcze" (s. 200). O tym, że wcześniejsza prezentacja celu pomaga w analizowaniu koncepcji badań, przekonuje pierwsze zdanie na s. 176, w którym napisano, iż "ze względu na charakter postawionych problemów badawczych, niniejsze badania wpisują się w strategię jakościową". Trudno jest ocenić prawdziwość tego twierdzenia bez znajomości problemów, które zostały zaprezentowane dopiero na s. 201 - 202. Stąd struktura rozdziału powinna być inna, z wyróżnieniem "przewodnich" komponentów metodologicznych, czyli kolejno celów i przedmiotu, następnie problematyki badawczej, metody, organizacji i zakresu próby objętej badaniami. Problem główny sformułowano w postaci pytania o charakterze diagnostycznym. W porównaniu z celem został on jednak zawężony tylko do identyfikacji rodzajów dyskursów dotyczących niepełnosprawności. Autorka wyodrębniła także sześć problemów szczegółowych, które jak

podaje "wylaniają się" z problemu głównego. Moje wątpliwości dotyczą związku między problemami szczegółowymi a problemem głównym. Mechanizm ich wyodrębnienia powinien być taki, że w efekcie udzielenia odpowiedzi na problemy szczegółowe uzyskujemy odpowiedź na problem główny. Natomiast analizując problemy szczegółowe zaproponowane przez autorkę, odnoszę wrażenie, że rezultat taki raczej trudno byłoby osiągnąć. W dwóch ostatnich problemach nie wyeksponowano problematyki niepełnosprawności, co nadaje im bardzo szeroki zakres. Zastanawiające jest także to, co Autorka miała na myśli, pisząc na s. 186, że "szczególnie interesują mnie okoliczności wypowiedzania się osób pełno- i niepełnosprawnych na temat niepełnosprawności"? Zwłaszcza w odniesieniu do sformułowanych problemów badawczych.

W kolejnym rozdziale - "Lingwistyka dyskursów o niepełnosprawności w mediach społecznościowych", umieszczono opis schematu przeprowadzonych badań, dyspozycje do analizy oraz zakres próby badawczej (4.1). Uważam, że elementy te, jako różne od analizy wyników badań (4.2 i 4.3) powinny być przedstawione w rozdziale III. Zauważyć można także, iż opracowane przez Autorkę dyspozycje do analizy dyskursu, określają dokładniej zakres prezentowanego materiału badawczego (s. 210), niż wcześniej sformułowane problemy badawcze.

Część empiryczna została podzielona na dwa rozdziały. Odnajdujemy w niej m.in. analizę zgromadzonego materiału empirycznego wg następującego klucza: tematy i strategie argumentacyjne w dyskursie, retoryka i rematyczna organizacja dyskursu, potencjał krytyczny dyskursu (rozdział V). Wybór takiego uporządkowania treści różni się zarówno od zestawu szczegółowych problemów badawczych, jak i schematu analizowania dyskursu przedstawionego na s. 210-211. Wprawdzie poszukiwanie efektów analizy nawiązujących do założeń badawczych przynosi pozytywne rezultaty, jednak wspomniane różnice wywołują wrażenie ich rozbieżności. W prezentacji wyników badań należało silniej zaakcentować odniesienia do szczegółowych problemów badawczych. Natomiast na poziomie opisowym, wyniki analiz zostały przeprowadzone poprawnie. Doktorantka zgromadziła i zaprezentowała interesujący i oryginalny materiał badawczy, który następnie poprawnie zinterpretowała, ukazując swój wysoki potencjał diagnostyczny.

W zakończeniu Autorka dokonuje opisowej syntezy przeprowadzonych analiz i wskazuje na niektóre ich ograniczenia oraz trudność towarzyszące gromadzeniu i selekcjonowaniu danych. Wskazuje także na ewentualne dalsze kierunki poszukiwań badawczych. Tutaj także odnajdujemy odpowiedzi zarówno na problem główny, jak i na

szczegółowe pytania badawcze, co potwierdza fakt prowadzenia dociekań w kierunku ich rozstrzygnięcia. Niewiele natomiast dowiadujemy się na temat możliwości wykorzystania wyników badań w działalności pedagogicznej, tak wyraźnie wyeksponowanej w komentarzu do celu pracy ("Wnioski z analizy dyskursu dotyczącego obrazowania osób z niepełnosprawnością w popkulturze mogą znaleźć zastosowanie w dziedzinie projektowania działań minimalizujących wykluczenie społeczne i zwalczających prymat stereotypów w postrzeganiu Innych" - s. 200). Autorka wprawdzie zwraca uwagę na: "konieczność edukacji [...] w obszarze poruszania się w Internecie" i naukę "korzystania z mediów społecznościowych" oraz "wiąże duże nadzieje z udziałem tego medium w procesie budowania silnej pozycji osób z niepełnosprawnością w społeczeństwie" (s. 343), to jednak nie proponuje rozwiązań w tym zakresie, które opierałyby się na materiale uzyskanym w trakcie badań.

Podsumowując ocenę przedłożonej dysertacji doktorskiej przygotowanej przez mgr Wiolettę Stęczniewską pod kierunkiem naukowym dr hab. Urszuli Bartnikowskiej, prof. UWM, pragnę zaznaczyć, iż sformułowane uwagi nie rzutują na ogólną wartość pracy, którą oceniam pozytywnie. Uważam, że rozprawa może stać się cennym źródłem informacji dla badaczy i praktyków zainteresowanych problematyką społecznego postrzegania niepełnosprawności i osób z niepełnosprawnością. Szczególnie wartościowe jest moim zdaniem zwrócenie uwagi na rolę mediów społecznościowych w kreowaniu wizerunku osób z niepełnosprawnością we współczesnym świecie, a także na kontekst, jaki tworzy język w tym procesie. Podkreślić należy także, iż temat pracy został zrealizowany w sposób oryginalny, a sam pomysł badawczy charakteryzuje się aktualnością oraz dużym znaczeniem dla teorii i praktyki pedagogicznej.

Stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Wioletty Stęczniewskiej pt. "Dyskursy o niepełnosprawności w mediach społecznościowych", spełnia wymagania stawiane w *Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dnia 14 marca 2003 roku (Dz. U. nr 65; poz. 595 z późn. zm.) i wnoszę o dopuszczenie Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

